

Piotr Bielski

Zdolność upadłościowa prowadzącego we własnym (wspólnym) imieniu gospodarstwo rolne

I. Wprowadzenie

W prawie polskim, jak dotąd, można wyróżnić dwie koncepcje regulacji prawnej dotyczącej zdolności upadłościowej prowadzących we własnym (wspólnym) imieniu gospodarstwo rolne¹. Pierwsza z nich, obowiązująca pod rządami prawa upadłościowego² w latach 1934-1964, przewidywała w sposób jednolity możliwość ogłoszenia upadłości wymienionych uczestników obrotu gospodarczego, jednak dopiero po spełnieniu określonych (ustanowionych dla wszystkich podmiotów stosunków prywatnoprawnych) warunków formalnych. Druga, obowiązująca pod rządami prawa upadłościowego w latach 1990-2003 oraz pod rządami prawa upadłościowego i naprawczego³ od 2003 r. do chwili obecnej, wyklucza definitywnie możliwość ogłoszenia upadłości niektórych spośród wymienionych uczestników obrotu gospodarczego, a jednocześnie dopuszcza możliwość ogłoszenia upadłości w odniesieniu do innych.

Fakt, że w prawie polskim obowiązywały obie wymienione koncepcje uzasadnia podjęcie analizy, której celem będzie poszukiwanie odpowiedzi na pytanie o optymalny z punktu widzenia wymogów spójnego systemu prawa i obowiązujących w nim zasad techniki prawodawczej model regulacji prawnej omawianej materii. Z jednej strony, wydaje się bowiem *prima facie* oczywiste, że muszą istnieć poważne argumenty przemawiające za każdą z obu wymienionych wyżej koncepcji regulacji prawnej dotyczącej zdolności upadłościowej prowadzących we własnym (wspólnym) imieniu gospodarstwo rolne, z drugiej zaś, nie sposób jednak nie dostrzec faktu, iż koncepcje te prowadzą do wzajemnie wykluczających się rozwiązań legislacyjnych. Pożądane jest zatem wskazanie najważniejszych założeń i konsekwencji każdej z wymienionych koncepcji, a wnioski z ich porównania stanowić będą z pewnością istotny argument w rozważaniach nad poszukiwaniem optymalnego modelu ich regulacji prawnej. Powyższe zagadnienia w naturalny sposób wyznaczają zarówno przedmiot, jak i zakres zasadniczych rozważań niniejszego opracowania.

II. Zdolność upadłościowa prowadzącego we własnym (wspólnym) imieniu gospodarstwo rolne w prawie upadłościowym w latach 1934-1964

Zdolność upadłościową pod rządami prawa upadłościowego w latach 1934-1964 miał tylko kupiec⁵. Prawo upadłościowe nie definiowało tego pojęcia, natomiast kodeks handlowy za kupca uznawał prowadzącego we własnym (wspólnym) imieniu przedsiębiorstwo⁶, przy czym gospodarstwo rolne nie uważał za przedsiębiorstwo⁷. Przedstawione rozwiązanie podyktowane było założeniem, że wyłącznie w odniesieniu do prowadzących przedsiębiorstwa jednoznacznie uzasadnione jest stosowanie regulacji prawnych, charakterystycznych dla rozwiniętych postaci zarobkowego uczestnictwa w obrocie gospodarczym (regulacji prawa handlowego⁸), ponieważ sposób

prowadzenia działalności gospodarczej w tej postaci przesądza, iż regulacje prawne zapewniające zarówno dynamikę obrotu gospodarczego, jak i bezpieczeństwo oraz pewność tego obrotu nie będą pozostawały w sprzeczności z postulatem tworzenia optymalnych warunków rozwoju przedsiębiorczości. Ustawodawca przyjął tym samym, że przede wszystkim z uwagi na specyficzny przedmiot (rodzaj) prowadzonej działalności gospodarczej (rolnictwo) i związane z nim ryzyka brak jest wystarczających podstaw do uznania za kupców prowadzących gospodarstwo rolne, a jednoznacznym celem takiego rozwiązania była potrzeba ochrony uzasadnionych interesów wymienionych uczestników obrotu gospodarczego⁹. Oznaczało to w konsekwencji, że pod rządami prawa upadłościowego w latach 1934-64 prowadzący we własnym (wspólnym) imieniu gospodarstwa rolne nie mieli zdolności upadłościowej, ponieważ nie byli kupcami¹⁰.

Ukształtowany w wyniku przyjętego założenia model regulacji prawnej pojęcia kupca został jednak opatrzony istotnym wyjątkiem dotyczącym sytuacji, w której prowadzący we własnym (wspólnym) imieniu gospodarstwo rolne sami byli zainteresowani objęciem ich zakresem obowiązków charakterystycznych dla kupców. Wskazaną okoliczność, pod pewnymi wszakże warunkami, kodeks handlowy uznawał za uzasadniającą uchylenie ochronnego założenia o braku dostatecznych podstaw do przyznania statusu kupca prowadzącym we własnym (wspólnym) imieniu gospodarstwo rolne. W taki sposób należy tłumaczyć przyjęte w art. 7 k.h. rozwiązanie, zgodnie z którym ten, kto prowadził gospodarstwo rolne w większym rozmiarze, mógł być na swe żądanie wpisany do rejestru handlowego i przez wpis stawał się kupcem rejestrowym, a jednocześnie w każdym czasie mógł żądać wykreślenia wpisu ze skutkiem utraty statusu kupca. Nie ulega najmniejszej wątpliwości, że warunkiem, od którego spełnienia uzależnione było nabycie statusu kupca (kupca rejestrowego) przez prowadzącego we własnym (wspólnym) imieniu gospodarstwo rolne, było osiągnięcie przez to gospodarstwo większego rozmiaru; jego wielkość określił Minister Rolnictwa i Reform Rolnych w rozporządzeniu z 1934 r.¹¹ Za gospodarstwo rolne prowadzone w większym rozmiarze uznano takie, w którym prowadzono rachunkowość rolniczą według zasad rachunkowości kupieckiej przez okres dwóch lat przed zgłoszeniem do rejestru handlowego, jeśli na jej podstawie wykazane zostało, że dochód brutto w okresie jednego roku, poprzedzającego zgłoszenie do rejestru handlowego, wyniósł nie mniej niż 50 000 zł.¹² W sytuacji gdy prowadzący we własnym (wspólnym) imieniu gospodarstwo rolne spełnił ww. warunki, mógł złożyć wniosek o wpis do rejestru handlowego i z chwilą jego dokonania nabywał status kupca (kupca rejestrowego), a tym samym także zdolność upadłościową¹³. Utrata zdolności upadłościowej wymienionego uczestnika obrotu gospodarczego następowała z chwilą utraty statusu kupca, co było naturalną konsekwencją wykreślenia wpisu z rejestru handlowego¹⁴.

Z opisanego stanu prawnego wynika jednoznacznie, że o zdolności upadłościowej prowadzących we własnym (wspólnym) imieniu gospodarstwo rolne pod rządami prawa upadłościowego w latach 1934-1964 przesądzał nie sam fakt prowadzenia działalności gospodarczej w omawianej postaci, lecz dopiero posiadanie statusu kupca (kupca rejestrowego), do czego konieczne było spełnienie określonych warunków. Przedstawiona koncepcja regulacji prawnej dotyczącej zdolności upadłościowej prowadzących we własnym (wspólnym) imieniu gospodarstwo rolne odnosiła się do wszystkich podmiotów stosunków prywatnoprawnych, chociaż pamiętać także należy o konsekwencjach uznania określonych uczestników obrotu gospodarczego za kupców z mocy prawa, uniezależniającego posiadanie statusu kupca od prowadzenia we własnym (wspólnym) imieniu zarówno przedsiębiorstwa, jak i gospodarstwa rolnego¹⁵.

III. Zdolność upadłościowa prowadzącego we własnym (wspólnym) imieniu gospodarstwo rolne w prawie upadłościowym w latach 1990-2003 oraz w prawie upadłościowym i naprawczym od 2003 r. do chwili obecnej

1. Zdolność upadłościową pod rządami prawa upadłościowego w latach 1990-2003 miał tylko przedsiębiorca¹⁶. Prawo upadłościowe nie definiowało tego pojęcia, natomiast ustawa o działalności gospodarczej¹⁷, a później także ustawa – Prawo działalności gospodarczej¹⁸ za przedsiębiorcę uznawały prowadzącego działalność gospodarczą w jakiegokolwiek postaci, a zatem również prowadzącego we własnym (wspólnym) imieniu gospodarstwo rolne¹⁹. Przedstawione rozwiązanie podyktowane zostało całkowicie odmiennym od poprzedniego założeniem, że także w odniesieniu do prowadzących gospodarstwa rolne jednoznacznie uzasadnione jest stosowanie regulacji prawnych charakterystycznych dla rozwiniętych postaci zarobkowego uczestnictwa w obrocie gospodarczym (regulacji prawa handlowego), ponieważ sposób prowadzenia działalności gospodarczej w tej postaci przesądza, że regulacje prawne zapewniające zarówno dynamikę obrotu gospodarczego, jak i bezpieczeństwo oraz pewność tego obrotu nie będą pozostawały w sprzeczności z postulatem tworzenia optymalnych warunków rozwoju przedsiębiorczości. Ustawodawca przyjął tym samym, że specyficzny przedmiot (rodzaj) prowadzonej działalności gospodarczej (rolnictwo) i związane z nim ryzyka nie stanowią wystarczających podstaw do odmowy uznania za przedsiębiorców prowadzących gospodarstwo rolne. Oznaczało to w konsekwencji, że pod rządami prawa upadłościowego w latach 1990-2003 prowadzący we własnym (wspólnym) imieniu gospodarstwa rolne mieli zdolność upadłościową, ponieważ byli przedsiębiorcami²⁰.

Ukształtowany w wyniku przyjętego założenia model regulacji prawnej dotyczącej zdolności upadłościowej prowadzącego we własnym (wspólnym) imieniu gospodarstwo rolne został jednak opatrzony istotnym wyjątkiem, odnoszącym się do sytuacji, w której prowadzący gospodarstwo rolne nie był osobą prawną. Wskazaną okoliczność prawo upadłościowe uznało za uzasadniającą definitywne wykluczenie możliwości ogłoszenia upadłości niektórych innych niż osoby prawne podmiotów stosunków prywatnoprawnych. W taki sposób tłumaczyć należało przyjęte w art. 3 § 3 pr. upadł. rozwiązanie przewidujące brak możliwości ogłoszenia upadłości niebędącego osobą prawną przedsiębiorcy, którego działalność nie wymagała zgłoszenia do ewidencji w myśl przepisów o działalności gospodarczej²¹. Wobec tego, że zgodnie z art. 10 pkt 1 u.d.g. zgłoszeniu do ewidencji działalności gospodarczej nie podlegało podjęcie działalności wytwórczej w rolnictwie w zakresie produkcji roślinnej i zwierzęcej, ogrodnictwa oraz sadownictwa przez osoby fizyczne i spółki cywilne, należało przyjąć, iż wymienione podmioty stosunków prywatnoprawnych nie miały także zdolności upadłościowej. Chociaż mogłoby się prima facie wydawać, że art. 3 § 3 pr. upadł. odnosił się również do prowadzących we wspólnym imieniu gospodarstwo rolne spółek jawnych i komandytowych, to jednak nie sposób zaakceptować takiego wniosku z następujących powodów. Otóż art. 75 § 2 k.h. przesądzał o uznaniu spółki prowadzącej we wspólnym imieniu gospodarstwo rolne w większym rozmiarze za spółkę jawną z chwilą, gdy została wpisana do rejestru handlowego. Z kolei art. 143 k.h. przesądzał między innymi o uznaniu spółki mającej na celu prowadzenie gospodarstwa rolnego w większym rozmiarze pod wspólną firmą za spółkę komandytową z chwilą, gdy została wpisana do rejestru handlowego, jeżeli wobec wierzycieli za zobowiązania tej spółki przynajmniej jeden wspólnik odpowiadał bez ograniczenia, a odpowiedzialność przynajmniej jednego wspólnika (komandytariusza) była ograniczona. Wobec tego, że prawo upadłościowe nie różnicowało sytuacji prawnej spółek jawnych i komandytowych w zależności od postaci prowadzonej przez nie działalności gospodarczej, należy przyjąć, że zdolność upadłościową miały spółki jawne i komandytowe bez

względu na to, czy prowadziły przedsiębiorstwo (w większym rozmiarze), czy też gospodarstwo rolne (w większym rozmiarze)²².

2. Zdolność upadłościową pod rządami prawa upadłościowego i naprawczego od 2003 r. do chwili obecnej ma także²³ przedsiębiorca²⁴. Nowa regulacja prawna w omawianej materii różni się od obowiązującej pod rządami prawa upadłościowego w latach 1990-2003 w istocie tylko zdefiniowaniem w niej pojęcia przedsiębiorcy²⁵ (obejmuje ono również prowadzących we własnym (wspólnym) imieniu gospodarstwo rolne) oraz zmianą zakresu podmiotowego definitywnego wykluczenia możliwości ogłoszenia upadłości w odniesieniu do prowadzących działalność gospodarczą w omawianej w niniejszym opracowaniu postaci²⁶, natomiast identyczne jest uzasadnienie dla przyjętych rozwiązań. Powyższe stwierdzenie w oczywisty sposób zwalnia z potrzeby bliższego przedstawienia nowej regulacji prawnej dotyczącej zdolności upadłościowej prowadzącego we własnym (wspólnym) imieniu gospodarstwo rolne w celu uniknięcia zbędnych powtórzeń.

3. Z opisanego stanu prawnego w sposób jednoznaczny wynika, że o zdolności upadłościowej prowadzącego we własnym (wspólnym) imieniu gospodarstwo rolne pod rządami prawa upadłościowego w latach 1990- 2003 oraz pod rządami prawa upadłościowego i naprawczego od 2003 r. do chwili obecnej przesądza sam fakt prowadzenia działalności gospodarczej w omawianej postaci, z czym związane jest posiadanie statusu przedsiębiorcy. Przedstawiona koncepcja regulacji prawnej dotyczącej zdolności upadłościowej prowadzącego we własnym (wspólnym) imieniu gospodarstwo rolne nie odnosi się jednak do wszystkich podmiotów stosunków prywatnoprawnych, ponieważ prowadząca we własnym (wspólnym) imieniu gospodarstwo rolne osoba fizyczna oraz niektóre z niebędących osobami prawnymi jednostek organizacyjnych (pod rządami prawa upadłościowego w latach 1990-2003) albo prowadząca we własnym (wspólnym) imieniu gospodarstwo rolne osoba fizyczna (pod rządami prawa upadłościowego i naprawczego od 2003 r. do chwili obecnej) nie mają (nie miały) zdolności upadłościowej, mimo że są (byli) przedsiębiorcami.

IV. Zdolność upadłościowa prowadzącego we własnym (wspólnym) imieniu gospodarstwo rolne – optymalny model regulacji prawnej

1. Przedstawione w części II i III niniejszego opracowania najważniejsze założenia oraz konsekwencje każdej z wymienionych wyżej koncepcji regulacji prawnej dotyczącej zdolności upadłościowej prowadzących we własnym (wspólnym) imieniu gospodarstwo rolne umożliwiają dokonanie ich oceny z punktu widzenia optymalnego modelu regulacji prawnej omawianego zagadnienia. W systemie prawa, w którym obowiązują zasady gospodarki rynkowej, za dopuszczalne uznać można tylko takie rozwiązania legislacyjne, które, z jednej strony, nie będą prowadziły do ograniczania gwarantowanej konstytucyjnie wolności działalności gospodarczej²⁷, z drugiej zaś, nie będą różnicować bez ważnego powodu praw i obowiązków uczestników obrotu gospodarczego, znajdujących się w takiej samej sytuacji prawnej (gwarantowany konstytucyjnie zakaz dyskryminacji)²⁸. Wskazane aspekty stanowiąc będą zasadniczy punkt odniesienia przy ocenie obu koncepcji omawianych w tym opracowaniu, której celem jest ustalenie optymalnego modelu regulacji prawnej dotyczącej zdolności upadłościowej prowadzącego we własnym (wspólnym) imieniu gospodarstwo rolne.

2. Fundamentalnym założeniem obu koncepcji było przyznanie zdolności upadłościowej przedsiębiorcom, ale jednocześnie w każdej z nich odmiennie kwalifikowano prowadzącego działalność gospodarczą w omawianej postaci, należy więc przede wszystkim przesądzić, czy pojęcie przedsiębiorcy powinno w ogóle obejmować prowadzących we własnym (wspólnym) imieniu gospodarstwo rolne. Pozostałe kwestie wydają się być tylko naturalną konsekwencją uzyskania odpowiedzi na powyższe pytanie. Wobec tego, że zagadnienie to było już przedmiotem rozważań dokonanych w innym miejscu, nie ma potrzeby powtórnie przedstawiać go tutaj, wskazane jest natomiast przytoczenie najważniejszych konkluzji dokonanej tam analizy²⁹. Wynika z nich w sposób jednoznaczny, że pojęcie przedsiębiorcy powinno pełnić w systemie prawa określone funkcje: zapewnić pożądaną dynamikę obrotu gospodarczego, odpowiednie standardy bezpieczeństwa i pewności tego obrotu oraz stworzyć optymalne warunki rozwoju przedsiębiorczości. Oznacza to, że uznanie określonego uczestnika obrotu gospodarczego za przedsiębiorcę powinno być uzależnione od uprzedniego rozstrzygnięcia, czy istnieje uzasadnienie dla objęcia go zakresem podmiotowym regulacji prawnych charakterystycznych dla rozwiniętych postaci zarobkowego uczestnictwa w obrocie gospodarczym (regulacji prawa handlowego). Punktem odniesienia dla tej oceny powinno być stwierdzenie, że obowiązujące w danym systemie rozwiązania prawa prywatnego sprzyjają rozwojowi przedsiębiorczości. W przypadku bowiem, gdy zakres obowiązków o charakterze prywatnoprawnym, do których stosowania zobowiązany jest określony uczestnik obrotu gospodarczego, okazałyby się niewspółmiernie wysoki w stosunku do rozmiarów oraz zasięgu prowadzonej przez niego działalności gospodarczej, należałoby przyjąć, że system prawa nie sprzyja rozwojowi przedsiębiorczości, a w konsekwencji pozostaje w oczywistej sprzeczności z konstytucyjnie gwarantowaną zasadą wolności działalności gospodarczej, tym samym nie każdy prowadzący działalność gospodarczą powinien być uznany za przedsiębiorcę.

Ze względu na rozmiary i sposób prowadzenia działalności gospodarczej, charakteryzujący się wyłącznie osobistym dokonywaniem wszystkich czynności związanych bezpośrednio z prowadzoną działalnością gospodarczą, brak jest racjonalnych podstaw do uznania za przedsiębiorców osoby wykonujące zatrudnienie zarobkowe, wolny zawód czy samodzielnie wykonujące rzemiosło. Z kolei z uwagi na specyficzny przedmiot (rodzaj) prowadzonej działalności gospodarczej brak jest wystarczających podstaw do uznania za przedsiębiorców osoby prowadzące gospodarstwa rolne. W konsekwencji wyłącznie w odniesieniu do prowadzących przedsiębiorstwa jednoznacznie uzasadnione jest stosowanie regulacji prawnych charakterystycznych dla rozwiniętych postaci zarobkowego uczestnictwa w obrocie gospodarczym (regulacji prawa handlowego), ponieważ sposób prowadzenia działalności gospodarczej w tej postaci przesądza, że regulacje prawne zapewniające dynamikę obrotu gospodarczego, jak i bezpieczeństwo oraz pewność tego obrotu, nie będą pozostawały w sprzeczności z postulatem tworzenia optymalnych warunków rozwoju przedsiębiorczości.

Dodatkowe uzasadnienie dla uznania określonych uczestników obrotu gospodarczego za przedsiębiorców pojawia się jednak, ale już tylko jako rozwiązanie fakultatywne, w odniesieniu do prowadzących gospodarstwa rolne, którzy powinni mieć możliwość zgłoszenia żądania w kwestii nabycia statusu przedsiębiorcy, jednakże po spełnieniu określonych warunków formalnych. Uzasadnienie dla takiego rozwiązania opiera się na następujących założeniach: między gospodarstwem rolnym a przedsiębiorstwem istnieje bardzo wiele podobieństw i w istocie tylko

jedna fundamentalna różnica, która przesądza o braku wystarczającego uzasadnienia dla uznania gospodarstwa rolnego za przedsiębiorstwo. Przy prowadzeniu gospodarstwa rolnego zależność od zjawisk zachodzących w przyrodzie jest nieporównywalnie większa niż przy prowadzeniu przedsiębiorstwa. Wskazana specyfika powoduje, że określone zjawiska atmosferyczne, biologiczne, a także inne mają wpływ zarówno na warunki prowadzenia działalności gospodarczej, jak i jej wyniki. To właśnie dlatego uzasadnione jest jednoznaczne odróżnienie gospodarstwa rolnego od przedsiębiorstwa oraz przyjęcie rozwiązania o braku dostatecznych podstaw do uznania prowadzących gospodarstwa rolne za przedsiębiorców.

Przedstawiona argumentacja ma jednak ściśle określony cel: wyłączenie prowadzących we własnym (wspólnym) imieniu gospodarstwa rolne spod obowiązków przewidzianych w regulacjach prawnych, charakterystycznych dla rozwiniętych postaci zarobkowego uczestnictwa w obrocie gospodarczym (regulacji prawa handlowego), podyktowane potrzebą ochrony uzasadnionych interesów prowadzących gospodarstwa rolne. Jeżeli jednak prowadzący we własnym (wspólnym) imieniu gospodarstwo rolne sam zainteresowany będzie objęciem go zakresem obowiązków, charakterystycznych dla przedsiębiorców, to wskazaną okoliczność – pod pewnymi wszakże warunkami – należałoby uznać za uzasadniającą uchylenie w stosunku do niego fundamentalnego założenia o braku dostatecznych podstaw do przyznania statusu przedsiębiorcy prowadzącemu we własnym (wspólnym) imieniu gospodarstwo rolne. Oznaczałoby to w efekcie, że prowadzący działalność gospodarczą w omawianej postaci, po spełnieniu określonych warunków, mógłby zostać uznany za przedsiębiorcę. Za uzasadnione warunki należałoby uznać prowadzenie rachunkowości obowiązującej prowadzących przedsiębiorstwa przez odpowiednio długi czas (np. co najmniej dwanaście miesięcy) oraz dokonanie mającego charakter konstytutywny wpisu do właściwego rejestru sądowego (ewidencji działalności gospodarczej), wyłącznie na żądanie samego zainteresowanego. Z kolei utrata statusu przedsiębiorcy przez prowadzącego gospodarstwo rolne byłaby konsekwencją wykreślenia z rejestru sądowego (ewidencji działalności gospodarczej), także wyłącznie na żądanie zainteresowanego, wpisu dotyczącego uznania tego uczestnika obrotu gospodarczego za przedsiębiorcę.

Nabycie statusu przedsiębiorcy przez prowadzącego we własnym (wspólnym) imieniu gospodarstwo rolne we wskazanych okolicznościach powodowałoby, że objęty zostałby on zakresem podmiotowym regulacji prawnych, charakterystycznych dla rozwiniętych postaci zarobkowego uczestnictwa w obrocie gospodarczym (regulacji prawa handlowego), ze wszystkimi wynikającymi z tego konsekwencjami. Do uczestników obrotu gospodarczego prowadzących gospodarstwa rolne należałoby stosować wprost wszystkie przepisy dotyczące prowadzących przedsiębiorstwa (przedsiębiorców). Oznaczałoby to, że każdy prowadzący we własnym (wspólnym) imieniu gospodarstwo rolne, który nabył status przedsiębiorcy w sposób określony wyżej, miałby także zdolność upadłościową, przy czym nie byłaby ona konsekwencją prowadzenia działalności gospodarczej w omawianej postaci, lecz posiadania statusu przedsiębiorcy. Takie rozwiązanie zapewniałoby ze wszech miar pożądaną jednolitość cech przesądzających o zdolności upadłościowej w systemie prawa.

Niejako w uzupełnieniu zasadniczego wątku prowadzonych rozważań stwierdzić należy, że brak jest jakiegokolwiek racjonalnego powodu do odmawiania niektórym przedsiębiorcom zdolności upadłościowej, a jedynym zasługującym na aprobatę wyjątkiem od tej zasady jest istnienie osób prawnych realizujących zadania publiczne³⁰. Stwierdzenie powyższe odnosi się, co oczywiste, także

do prowadzących we własnym (wspólnym) imieniu gospodarstwo rolne, którzy nabyli status przedsiębiorcy w sposób tu opisany³¹.

3. Przedstawiony model regulacji prawnej dotyczącej zdolności upadłościowej prowadzących we własnym (wspólnym) imieniu gospodarstwo rolne spełniałby niewątpliwie oba przedstawione na wstępie części IV niniejszego opracowania warunki: brak ograniczeń wolności działalności gospodarczej oraz brak różnicowania bez ważnego powodu praw i obowiązków uczestników obrotu gospodarczego, znajdujących się w takiej samej sytuacji prawnej. Realizację pierwszego z tych warunków zapewniałoby, z jednej strony, pełniące funkcję ochronną generalne wyłączenie prowadzących gospodarstwa rolne spod stosunkowo uciążliwych dla nich regulacji prawa prywatnego dotyczących przedsiębiorców, z drugiej zaś, elastyczne rozwiązanie, umożliwiające zainteresowanym spośród tych uczestników obrotu gospodarczego nabycie statusu przedsiębiorcy po spełnieniu określonych warunków. Realizacja natomiast drugiego z wymienionych warunków byłaby zapewniona przez wskazanie jednoznacznie uzasadnionego kryterium, w oparciu o które mogłoby nastąpić pożądane zróżnicowanie praw i obowiązków uczestników obrotu gospodarczego, znajdujących się w takiej samej sytuacji prawnej (prowadzących gospodarstwa rolne). Za kryterium to należałoby uznać posiadanie statusu przedsiębiorcy, który po spełnieniu określonych warunków byłby dostępny dla każdego prowadzącego we własnym (wspólnym) imieniu gospodarstwo rolne.

Nie ulega wątpliwości, że z dwóch przedstawionych w niniejszym opracowaniu koncepcji regulacji prawnej dotyczącej zdolności upadłościowej prowadzących we własnym (wspólnym) imieniu gospodarstwo rolne tylko jedna zawiera rozwiązania bliskie tym, które uznano wyżej za modelowe. Za taką może być uznana wyłącznie koncepcja obowiązująca pod rządami prawa upadłościowego w latach 1934-1964. Właściwie w jednym tylko aspekcie można ją uznać za nadmiernie formalistyczną, a tym samym wadliwą. Nie widać bowiem ważnego powodu, dla którego za przedsiębiorcę (przedsiębiorcę rejestrowego) należałoby uznawać dopiero prowadzących we własnym (wspólnym) imieniu gospodarstwo rolne w większym rozmiarze³². Skoro uzasadnieniem dla wyłączenia prowadzących działalność gospodarczą w tej postaci spod obowiązków przewidzianych dla przedsiębiorców była potrzeba ochrony uzasadnionych interesów prowadzących gospodarstwa rolne, to w sytuacji gdy taki uczestnik obrotu gospodarczego z własnego wyboru podlegał chciałby regulacjom prawnym, przewidzianym przecież dla innego kręgu adresatów, uznawanych za pełnoprawnych uczestników tego obrotu (przedsiębiorców), nie jest uzasadnione stawianie mu warunku odnoszącego się do rozmiarów prowadzonej działalności gospodarczej.

W świetle powyższych uwag koncepcję regulacji prawnej omawianej materii, obowiązującą pod rządami prawa upadłościowego w latach 1990-2003 oraz pod rządami prawa upadłościowego i naprawczego od 2003 r. do chwili obecnej, uznać należy za oczywiście sprzeczną z wymogami spójnego systemu prawa oraz obowiązujących w nim zasad techniki prawodawczej. Ocena ta dotyczy w równej mierze regulacji prawnej pojęcia przedsiębiorcy, jak i regulacji prawnej zdolności upadłościowej w odniesieniu do prowadzących we własnym (wspólnym) imieniu gospodarstwo rolne. O tym, że zasadnicze rozwiązania tej koncepcji nie tworzą żadnej spójnej regulacji prawnej świadczy wiele przykładów; poniżej wskazane zostaną tylko niektóre z nich.

Najpoważniejsze zarzuty, odnoszące się do nieuzasadnionych ograniczeń gwarantowanej konstytucyjnie wolności działalności gospodarczej wynikają stąd, że szereg stosunkowo uciążliwych

rozwiązań prawa prywatnego, które właśnie z tego powodu obejmować powinny tylko prowadzących przedsiębiorstwa jako w pełni profesjonalnych uczestników obrotu gospodarczego, odnosi się także do prowadzących gospodarstwa rolne. Dotyczy to w szczególności odwołania oferty przed zawarciem umowy³³, odpowiedzi na ofertę z zastrzeżeniem zmian lub uzupełnień niezmiennających istotnie jej treści³⁴, milczącego przyjęcia oferty³⁵ czy też potwierdzenia na piśmie skierowanym do drugiej strony umowy zawartej bez zachowania formy pisemnej, w sytuacji gdy pismo to zawiera zmiany i uzupełnienia umowy niezmiennające istotnie jej treści³⁶. Stosowanie tych regulacji prawnych do prowadzących we własnym (wspólnym) imieniu gospodarstwo rolne znacząco i w sposób niczym nieuzasadniony utrudnia im prowadzenie działalności gospodarczej, a stan ten jest przecież oczywistą konsekwencją wadliwego zdefiniowania pojęcia przedsiębiorcy w kodeksie cywilnym³⁷. Zwrócić należy ponadto uwagę na wadliwe zdefiniowanie w nim pojęcia gospodarstwa rolnego³⁸, które nie uwzględnia w żadnym razie specyfiki tego samodzielnego zespołu składników materialnych i niematerialnych, zdolnego do prowadzenia działalności gospodarczej w dziedzinie rolnictwa³⁹. Wszystkie wskazane wyżej przykłady wadliwości omawianej koncepcji regulacji prawnej stanowią wystarczającą podstawę do poddania w wątpliwość zgodności jej rozwiązań z konstytucyjnie gwarantowaną wolnością działalności gospodarczej.

Również najpoważniejsze zarzuty, odnoszące się do różnicowania bez ważnego powodu praw i obowiązków uczestników obrotu gospodarczego znajdujących się w takiej samej sytuacji prawnej oraz braku dostatecznej elastyczności przyjętych rozwiązań, wynikają z wadliwego zdefiniowania pojęcia przedsiębiorcy, i to zarówno w kodeksie cywilnym, jak również w prawie upadłościowym i naprawczym. Przykładowo, z uznaniem za przedsiębiorców prowadzących we własnym (wspólnym) imieniu gospodarstwo rolne osób fizycznych oraz będących osobami fizycznymi wspólników spółek cywilnych nie wiąże się obowiązek wpisu do ewidencji działalności gospodarczej⁴⁰, natomiast dla pozostałych podmiotów stosunków prywatnoprawnych prowadzących gospodarstwa rolne wymóg wpisu do rejestru przedsiębiorców przewidziano⁴¹. Z kolei w odniesieniu do prowadzących we własnym (wspólnym) imieniu gospodarstwo rolne osób fizycznych oraz będących osobami fizycznymi wspólników spółek cywilnych wyłączono stosowanie przepisów kodeksu postępowania cywilnego o postępowaniu odrębnym w sprawach gospodarczych⁴², natomiast pozostali uczestnicy obrotu gospodarczego prowadzący działalność gospodarczą w omawianej postaci przepisom tym podlegają.

Najpoważniejszy zarzut odnoszący się bezpośrednio do regulacji prawnej dotyczącej zdolności upadłościowej prowadzących we własnym (wspólnym) imieniu gospodarstwo rolne jest konsekwencją, z jednej strony, niczym nieuzasadnionego wyłączenia zdolności upadłościowej prowadzących we własnym (wspólnym) imieniu gospodarstwo rolne, w sytuacji gdy zostali uznani za przedsiębiorców, z drugiej zaś, równie nieuzasadnionego różnicowania praw i obowiązków uczestników obrotu gospodarczego, znajdujących się w takiej samej sytuacji prawnej. Wyłączenie możliwości ogłoszenia upadłości prowadzących we własnym (wspólnym) imieniu gospodarstwa rolne osób fizycznych oraz będących osobami fizycznymi wspólników spółek cywilnych jest kategorię i bezwarunkowe, a tym samym nieelastyczne w stopniu wykluczającym najniższą choćby aprobatę dla takiego rozwiązania. Wszystkie wskazane wyżej przykłady wadliwości omawianej koncepcji regulacji prawnej stanowią wystarczającą podstawę do poddania w wątpliwość zgodności jej rozwiązań z konstytucyjnie gwarantowanym zakazem dyskryminacji.

V. Zakończenie

Dokonana w niniejszym opracowaniu ocena dwóch koncepcji regulacji prawnej dotyczącej zdolności upadłościowej prowadzących we własnym (wspólnym) imieniu gospodarstwo rolne, która umożliwić miała wskazanie optymalnego z punktu widzenia wymogów spójnego systemu prawa i obowiązujących w nim zasad techniki prawodawczej modelu regulacji prawnej omawianej materii, pozwala na przedstawienie zasadniczych konkluzji. Zdolność upadłościową powinien mieć tylko przedsiębiorca, przy czym za przedsiębiorcę uznawać należałoby nie prowadzącego działalność gospodarczą w jakiegokolwiek postaci, lecz jedynie prowadzącego we własnym (wspólnym) imieniu przedsiębiorstwo. Tym samym brak zdolności upadłościowej prowadzącego we własnym (wspólnym) imieniu gospodarstwo rolne byłby naturalną konsekwencją nieposiadania statusu przedsiębiorcy przez wymienionego uczestnika obrotu gospodarczego. Jednak wobec tego, że odmowa przyznania prowadzącemu we własnym (wspólnym) imieniu gospodarstwo rolne statusu przedsiębiorcy podyktowana jest ochroną jego uzasadnionych interesów, w sytuacji gdy taki uczestnik obrotu gospodarczego sam zainteresowany byłby objęciem go zakresem podmiotowym regulacji prawnych, charakterystycznych dla rozwiniętych postaci zarobkowego uczestnictwa w obrocie gospodarczym (regulacji prawa handlowego), możliwe powinno być nabycie przez niego statusu przedsiębiorcy po spełnieniu określonych warunków. Za warunki takie należałoby uznać, z jednej strony, prowadzenie rachunkowości według zasad obowiązujących prowadzących przedsiębiorstwa przez odpowiednio długi czas (co najmniej dwanaście miesięcy), z drugiej zaś, dokonanie mającego charakter konstytutywny wpisu do właściwego rejestru sądowego (ewidencji działalności gospodarczej). W efekcie, z chwilą dokonania wpisu do rejestru (ewidencji) prowadzący we własnym (wspólnym) imieniu gospodarstwo rolne nabywałby status przedsiębiorcy, a tym samym także zdolność upadłościową; utrata zdolności upadłościowej byłaby natomiast oczywistą konsekwencją utraty statusu przedsiębiorcy, co następowałoby z chwilą mającego również charakter konstytutywny wykreślenia wpisu z rejestru (ewidencji).

Porównanie konkluzji niniejszego opracowania z obowiązującym obecnie stanem prawnym omawianego zagadnienia stanowi podstawę do stwierdzenia, że stan ten w żadnym razie nie odpowiada wymogom systemu prawa, w którym obowiązują zasady gospodarki rynkowej. Można natomiast uznać, że przyjęty w prawie polskim sposób regulacji prawnej dotyczący zdolności upadłościowej prowadzących we własnym (wspólnym) imieniu gospodarstwo rolne pozostaje w oczywistej sprzeczności z wymogami spójnego systemu prawa i obowiązujących w nim zasad techniki prawodawczej.

Przypisy

1 Pod pojęciem gospodarstwa rolnego w niniejszym opracowaniu rozumiany będzie samodzielny zespół składników materialnych i niematerialnych zdolny do prowadzenia działalności gospodarczej w dziedzinie rolnictwa, a zatem za prowadzenie gospodarstwa rolnego uznać należy prowadzenie działalności gospodarczej w dziedzinie rolnictwa przy wykorzystaniu (za pośrednictwem) takiego zespołu składników (materialnych i niematerialnych). W sprawie uzasadnienia dla wskazanego kształtu pojęcia gospodarstwa rolnego w systemie prawa zob. P.Bielski, Cele definiowania pojęcia gospodarstwa rolnego w systemie prawa – uwagi z perspektywy prawa handlowego, Rejent 2005, nr 10, s. 62-74.

2 Rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 24 października 1934 r. – Prawo upadłościowe (Dz.U. Nr 93, poz. 834), dalej pr. upadł.

3 Ustawa z dnia 28 lutego 2003 r. – Prawo upadłościowe i naprawcze (Dz.U. Nr 60, poz. 535), dalej pr. upadł. i napr.

4 Wskazanie końcowej daty obowiązywania omawianej koncepcji regulacji prawnej, dotyczącej zdolności upadłościowej prowadzących we własnym (wspólnym) imieniu gospodarstwo rolne na dzień 31 grudnia 1964 r., ma w znacznym stopniu charakter konwencjonalny, wynika bowiem ze stwierdzenia, że z dniem 1 stycznia 1965 r. art. 2-12 rozporządzenia Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 27 czerwca 1934 r. – Kodeks handlowy (Dz.U. Nr 57, poz. 502) zostały co do zasady uchylone przez art. VI § 1 ustawy z dnia 23 kwietnia 1964 r. – Przepisy wprowadzające kodeks cywilny (Dz.U. Nr 16, poz. 94), w sytuacji gdy pierwotna treść art. 1 pr. upadł. nie uległa zmianie aż do 1990 r.; zob. w związku z tym art. 1 pkt 1 ustawy z dnia 24 lutego 1990 r. o zmianie rozporządzenia Prezydenta Rzeczypospolitej – Prawo upadłościowe (Dz.U. Nr 14, poz. 87).

5 Zob. art. 1 pr. upadł. w pierwotnym brzmieniu.

6 Zob. art. 2 § 1 k.h. W sprawie optymalnego kształtu pojęcia przedsiębiorstwa w systemie prawa zob. P.Bielski, Pojęcie przedsiębiorcy w systemie prawa polskiego (zagadnienia konstrukcyjne), Gdańsk 2005, s. 213 i nast.

7 Zob. art. 2 § 2 k.h.

8 Pod pojęciem prawa handlowego w niniejszym opracowaniu rozumieć należy zespół norm o prywatnoprawnym pochodzeniu, odnoszących się do rozwiniętych postaci zarobkowego uczestnictwa w obrocie gospodarczym. Dotyczy to zarówno norm obejmujących zasady zawiązywania, funkcjonowania oraz ustania poszczególnych form prawnych prowadzenia działalności gospodarczej w rozwiniętej postaci (prawa przedsiębiorców), jak i norm, obejmujących stosunki prawne zachodzące między przedsiębiorcami oraz między przedsiębiorcami a innymi uczestnikami obrotu gospodarczego (prawa czynności handlowych). Jest to więc pojęcie węższe od proponowanego przez innych autorów uznających za równoznaczne pojęcia obrotu gospodarczego i obrotu handlowego; zob. np. J.Namitkiewicz, Zarys prawa handlowego, Warszawa 1934, s. 11 i nast.; S.Janczewski, Prawo handlowe, wekslowe i czekowe, Warszawa 1946, s. 8 i nast.; Prawo handlowe, red. J. Okolski, Warszawa 1999, s. 11; K.Kruczalak, Prawo handlowe, Zarys wykładu. Warszawa. 2001, s. 23; A.Kidyba, Prawo handlowe, Warszawa 2004, s. 6 i nast.

9 W podobny sposób uzasadnia się odrębne traktowanie prowadzących przedsiębiorstwa handlowe i przedsiębiorstwa rolne na gruncie prawa włoskiego; zob. w związku z tym uwagi A.Lichorowicza, Gospodarstwo rolne a kodeks handlowy, Przegląd Ustawodawstwa Gospodarczego 1998, nr 7-8, s. 15.

10 Zob. art. 1 pr. upadł. w pierwotnym brzmieniu w zw. z art. 2 § 1 i 2 k.h.

11 Zob. rozporządzenie Ministra Rolnictwa i Reform Rolnych z dnia 22 sierpnia 1934 r. w sprawie określenia, jakie gospodarstwa rolne uważa się za prowadzone w większym rozmiarze (Dz.U. Nr 79, poz. 740).

12 Zob. przypis 11.

13 Zob. art. 7 § 1 zd. 1 k.h. w zw. z art. 1 pr. upadł. w pierwotnym brzmieniu.

14 Zob. art. 7 § 1 zd. 2 k.h. w zw. z art. 1 pr. upadł. w pierwotnym brzmieniu.

15 W sprawie przesłanek uznania określonego uczestnika obrotu gospodarczego za przedsiębiorcę z mocy prawa zob. P.Bielski, Pojęcie przedsiębiorcy..., s. 354 i nast.

16 Zob. art. 1 pr. upadł. w brzmieniu ustalonym przez art. 1 pkt 1 ustawy z dnia 24 lutego 1990 r. o zmianie rozporządzenia Prezydenta Rzeczypospolitej – Prawo upadłościowe (Dz.U. Nr 14, poz. 87) oraz art. 14 ustawy z dnia 20 sierpnia 1997 r. – Przepisy wprowadzające ustawę o Krajowym Rejestrze Sądowym (Dz.U. Nr 121, poz. 770).

17 Ustawa z dnia 23 grudnia 1988 r. o działalności gospodarczej (Dz.U. Nr 41, poz. 324), dalej u.d.g.

18 Ustawa z dnia 19 listopada 1999 r. – Prawo działalności gospodarczej (Dz.U. Nr 101, poz. 1178), dalej p.d.g.

19 Zob. art. 2 ust. 2 w zw. z art. 2 ust. 1 u.d.g. oraz art. 2 ust. 2 ust. 2 i 3 w zw. z art. 2 ust. 1 p.d.g.

20 Zob. art. 1 pr. upadł. w brzmieniu ustalonym przez art. 1 pkt 1 ustawy z dnia 24 lutego 1990 r., powołanej w przypisie 16, w zw. z art. 2 ust. 1 i 2 u.d.g. oraz art. 2 ust. 1 i 2 oraz 3 p.d.g.

21 Art. 3 § 3 pr. upadł. został dodany z dniem 14 kwietnia 1990 r. przez art. 1 pkt 2 ustawy z dnia 24 lutego 1990 r., powołanej w przypisie 16.

22 Zob. art. 1 pr. upadł. w brzmieniu ustalonym przez art. 1 pkt 1 ustawy z dnia 24 lutego 1990 r., powołanej w przypisie 16, w zw. z art. 75 § 2 oraz art. 143 k.h.

23 „Także” oznacza, że zdolność upadłościowa nie jest pod rządami prawa upadłościowego i naprawczego cechą wyłącznie przedsiębiorców; zob. w związku z tym art. 5 ust. 3 oraz art. 7-9 pr. upadł. i napr. W sprawie konsekwencji takiego stanu prawnego dla spółek handlowych zob. P.Bielski, Zdolność upadłościowa spółki handlowej, Prawo Spółek 2004, nr 9, s. 7 i nast.

24 Zob. art. 5 ust. 2 pr. upadł. i napr.

25 Por. art. 5 ust. 2 pr. upadł. i napr. oraz art. 1 pr. upadł. w brzmieniu ustalonym przez art. 1 pkt 1 ustawy z dnia 24 lutego 1990 r., powołanej w przypisie 16, w zw. z art. 2 ust. 2 u.d.g. oraz art. 2 ust. 2 i 3 p.d.g.

26 Zgodnie z art. 6 pkt 5 pr. upadł. i napr. nie można ogłosić upadłości osób fizycznych prowadzących gospodarstwo rolne.

27 Zob. art. 20 i 22 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r. (Dz.U. Nr 78, poz. 483).

28 Zob. art. 32 Konstytucji.

29 Zob. P.Bielski, Pojęcie przedsiębiorcy..., s. 200 i nast.

30 Odmienne jednak np. M.Allerhand, Prawo upadłościowe, Komentarz, Warszawa 1991, s. 18, a także F.Zedler, [w:] A.Jakubecki, F.Zedler, Prawo upadłościowe i naprawcze, Komentarz, Kraków 2003, s. 33 i nast.

31 Odmiennie jednak np. uzasadnienie do projektu ustawy – Prawo upadłościowe i naprawcze, druk sejmowy nr 809 (rozwiązania szczegółowe część pierwsza, tytuł I, dział II), a także F.Zedler, [w:] A.Jakubecki, F.Zedler, Prawo upadłościowe i naprawcze..., s. 36.

32 Takie rozwiązanie przewidywał art. 7 § 1 k.h.

33 Zob. art. 662 k.c.

34 Zob. art. 681 k.c.

35 Zob. art. 682 k.c.

36 Zob. art. 771 k.c.

37 Zob. art. 431 k.c.

38 Zob. art. 553 k.c.

39 Szerzej w tej kwestii zob. P.Bielski, Cele definiowania..., s. 70 i nast.

40 Zob. art. 3 w zw. z art. 14 ust. 2 zd. 1 ustawy z dnia 2 lipca 2004 r. o swobodzie działalności gospodarczej (Dz.U. Nr 173, poz. 1807), dalej s.d.g.

41 Zob. art. 14 ust. 2 zd. 2 s.d.g. w zw. z art. 36 ustawy z dnia 20 sierpnia 1997 r. o Krajowym Rejestrze Sądowym (Dz.U. z 2001 r. Nr 17, poz. 209).

42 Zob. art. 4792 § 2 pkt 2 k.p.c.